

kvinnerett

UNIVERSITETET I OSLO

ÅRSRAPPORT 1979

JURIDISK RÅDGIVNING FOR KVINNER

UTARBEIDET AV

UNNI LINEIKRO OG KAREN SOPHIE STEEN

kvinnerettslige
studier nr. 13

JULI 1980

I N N H O L D

	Side
1. <u>En generell presentasjon av Juridisk Rådgivning for Kvinner, JURK.</u>	" 1
1.0. Bakgrunn.	" 1
1.1. Formål.	" 1
1.2. Organisering.	" 2
1.3. Hvor vi er å finne.	" 5
1.4. Forholdet til den rådsøkende.	" 5
2. <u>Om registrering av opplysninger til bruk for årsrapport og forskning.</u>	" 6
2.0. Betydningen av innsamling og systematisering av data.	" 6
2.1. Mønsterarket.	" 7
2.2. Generelt om tabellene.	" 9
3. <u>Opplysninger om de rådsøkende.</u>	" 11
3.0. Antall saker.	" 11
3.1. PR.	" 12
3.2. Bostedsfylke.	" 14
3.3. Sivilstand.	" 16
3.4. Alder.	" 17
3.5. Antall barn.	" 18
3.6. Forsørgersystem.	" 19
4. <u>Initiativsituasjon.</u>	" 21
4.0. Generelt.	" 21
4.1. Samlivsbrudd.	" 22
4.2. Andres disposisjoner.	" 22
4.3. Vold.	" 23
4.4. Økonomi, kontraktsinngåelse, samliv.	" 23
5. <u>Problemområde.</u>	" 25
5.0. Oversikt.	" 25
5.1. Familierett.	" 26
5.2. Skifterett.	" 30
5.3. Barnerett.	" 31
5.4. Boligrett.	" 35
5.5. Sosial- og trygderett.	" 37
5.6. Rettshjelpsrett.	" 39
5.7. Strafferett.	" 40

	Side
	" 44
6. <u>Telefonhenvendelser.</u>	" 45
7. <u>PR-virksomhet.</u>	" 46
8. <u>Andre sider ved virksomheten.</u>	" 46
8.0. Generelt.	" 41
8.1. Utadrettet virksomhet.	" 4
8.1.1. Samarbeid med kvinneorganisasjoner.	" 4
8.1.2. Samarbeid med Kvinneretten.	"
8.1.3. Samarbeid med andre rettshjelps- organisasjoner.	"
8.1.4. Foredrag m.m.	"
8.1.5. Skriftlige arbeider.	"
8.2. Interne seminarer og temamøter.	"

Vedlegg 1. JURK-prosjektet

Vedlegg 2. Om prosjektet: "En gjennomgang av JURK's arbeidsrettsaker 1974-1977".

1. En generell presentasjon av Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK).

1.0. Bakgrunn.

Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK) startet sin retts-hjelpsvirksomhet i 1974, etter initiativ fra Kvinnesaks-gruppa ved Det juridiske fakultet.

Kvinnens rettslige situasjon har vært viet liten opp-merksomhet. Lovverket er blitt utformet i og for et sam-funn med tradisjonelle kjønnsrollemønstre, med ensidig ut-gangspunkt i mannens situasjon.

Det er likevel få regler i dag som er formelt diskriminer-ende. Men så lenge kvinner og menns livssituasjon faktisk er så forskjellige, og kvinnens spesielle problemer usynlig-gjøres ved at det bl.a. ikke tas tilstrekkelig hensyn til dem; vil det føre til at kvinner stilles dårligere enn menn. De kjønnsnøytrale reglene kan derfor aldri bli tilfredsstil-lende, de kan bidra til å opprettholde eksisterende ulikhet-er ved å tilsløre dem.

JURK får økonomisk støtte fra det offentlige og går derfor inn under bestemmelsen om unntak fra advokatmonopolet, jfr. Lov om inkasso-, auksjons- og rettshjelpsvirksomhet av 1.februar 1963 nr. 3 § 6, 1. ledd nr. 1.

JURK's medlemmer er kvinner, og rådgivningen er et tilbud bare til kvinner. Organisasjonen er et likestillingsfrem-mende tiltak, jfr. Lov om likestilling av 9.juni 1978 § 3, 3. ledd.

1.1. Formål.

Formålet med JURK's virksomhet er å bekjempe kvinneunder-trykking, og som jurister ønsker vi å bruke vår kjennskap til lovverket til å bedre kvinnens rettslige stilling.

For å kunne gjøre dette, hjelper vi andre kvinner ved å gi dem konkret rettshjelp, og vi forsøker å spre informasjon om kvinnens rettigheter og plikter etter gjeldende rett.

En annen viktig del av arbeidet vårt er å systematisere de opplysningene vi får inn, for bl.a. å kunne danne oss et bilde av hvordan kvinners rettslige stilling nøye henger sammen med det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Utfra dette ønsker vi å påvise de samfunnsmessige og rettspolitiske endringer som er nødvendige for at reell likestilling mellom kjønnene kan oppnås.

Videre forsøker vi å undersøke nærmere rettshjelpsbehovet blant kvinner. Foreløpig har vi bare kartlagt rettshjelpsbehovet hos de kvinnene som har oppsøkt oss. Men vi ønske å utføre en større rettshjelpsundersøkelse i samarbeid med Kvinneretten.

Vi vet at kvinner i enda større grad enn menn har vanskelig for å oppsøke advokat eller andre tradisjonelle rettshjelpsinstanser. Vi har videre erfart at kvinner i stor grad har de samme juridiske problemer som menn, men at de i tillegg har andre juridiske problemer som har sine årsaker f.eks. i biologi (fødselsrett) og kjønnsrolletenkning. Disse spesielle problemene har de tradisjonelle rettshjelpere hittil vist liten interesse og forståelse for.

Det er et stort ønske i JURK om å kunne nå ut med forebyggende rettshjelp - dvs. at kvinnene kommer for å spørre eller at de på annen måte gis informasjon om gjeldende rett før problemene oppstår. Det er et faktum at almenkunnskapen om de rettslige reguleringer av viktige livsområder er dårlig, og det gjøres i dag dessverre altfor lite for bedre dette.

1.2. Organisering.

Vi som arbeider i JURK er kvinnelige juss-studenter og juridiske kandidater. For å få en viss kontinuitet, binder studentene seg til å arbeide minst 1 år.

I 1979 var det i vårsemesteret ansatt 14 saksbehandlere delt på 3 saksbehandlergrupper, og om høsten var vi 33 saksbehandlere fordelt på 5 grupper. Den store variasjonen i antall saksbehandlere skyldes at vi i vårsemesteret hadde

visse rekrutteringsvansker. Om høsten fant vi av kapasitetsmessige hensyn ingen grunn til å avvise noen av de kvalifiserte søkerne.

De fleste medlemmene var studenter, men det har også vært med noen få kandidater.

JURK's organer er fellesmøtet, arbeidutvalget (AU), saksbehandlergruppene og tverrgruppene. I tillegg er to tidligere saksbehandlere ansatt i 1/4 stillinger som daglige ledere.

Fellesmøte er JURK's øverste organ. Dette holdes annen hver uke og alle medarbeiderne har møteplikt. På fellesmøte tas alle viktige spørsmål angående driften og organiseringen av arbeidet opp.

AU holdes en gang i uka. Her møter en representant fra hver av saksbehandlergruppene og de daglige lederne. I tillegg har en av lærerne ved fakultetet møtt når dette har vært ønskelig. På AU drøftes de praktiske problemene som må løses i løpet av uka. Dessuten fordeles innkomne brevsa-ker og andre arbeidsoppgaver på de enkelte gruppene. Og er det noen av gruppene som arbeider med vanskelige eller prinsipielt viktige saker, blir også disse drøftet på AU.

Ansvar for Kvinnehus-vaktene går på omgang mellom saksbehandlergruppene.

Alle saksbehandlergruppene har møte en gang i uka. Da diskuteres problemene i de sakene gruppa har fått. Saksbehandlerne får hovedansvaret for hver sine saker. Om det trengs, skal sakene konsulteres med personer som har spesiell innsikt i de aktuelle problemer; dette kan være lærere ved fakultetet, enkeltpersoner i forvaltningen, advokater e.l. JURK har også en fast faglig veileder som alltid er en av de kvinnelige lærerne ved fakultetet. Saksbehandlerne utarbeider svarbrev, som blir godkjent av gruppa før det sendes den rådsøkende.

Denne organiseringen av saksbehandlingen er valgt for å sikre grundig og forsvarlig behandling av alle enkeltsaker. Hver saksbehandler er ansvarlig for å øve kontroll over gruppas arbeid, og den interne kontrollen blir dermed effektiv. Gruppene gjennomgår referatene fra AU, og en del av de administrative problemene drøftes også i saksbehandlergruppen. I tillegg til dette arbeider gruppene i en viss grad med spesielt arbeid.

Ved siden av arbeidet i saksbehandlergruppene har det vært relativt stor aktivitet i tverrgruppene. Disse grupper arbeider med spesielle juridiske eller administrative problemer. I 1979 har vi hatt egen økonomigruppe, PR-gruppe, Krisesenter- og voldsgruppe, barnelovsgruppe og seminargruppe.

JURK's daglige ledere er ansatt for ett år av gangen. For å sikre kontinuitet er det hvert semester en ny og en gammel som arbeider sammen.

De daglige lederne har ansvaret for den daglige drift og koordinerer arbeidet og leder AU.

Videre er de faste medlemmer av økonomigruppen. Dessuten har de ansvaret for utarbeidelsen av årsrapport.

1.3. Hvor vi er å finne.

JURK har kontor på Kvinnehuset i Rådhusgt. 2, hvor vi mottar rådsøkende 2 ganger i uka; tirsdager kl. 11-15 og torsdager kl. 16-20. I denne tida tar vi også imot telefonhenvendelser. Videre har vi, sammen med Avdeling for Kvinnerett, et kontor og et lite møterom i "Rotunden" i Urbygningen på Det juridiske fakultet. Her drives alt saksbehandlingsarbeidet, og de fleste møtene våre holdes her. På dette kontoret tar vi av plasshensyn ikke imot rådsøkende, da kontorlokalene er svært små og arbeidsforholdene dårlige.

JURK holder åpent hele året, så saksinntaket er forholdsvis jevnt. Vi ser det som viktig å holde rettshjelpstilbudet åpent også i romjulen, påsken og fellesferien, da det er faringsmessig skjer ting på disse tidene som utløser retts- hjelpsbehov hos kvinner; særlig forekommer mishandling hyppig i feriene.

1.4. Forholdet til den rådsøkende.

Vårt mål er å møte den rådsøkende på en uformell måte, og med forståelse for hennes problemer. Det er vår erfaring at kvinnene synes det er lettere å snakke om sine problemer da. Mange gir uttrykk for at de kommer til oss nettopp av den grunn; i tillegg til at det er mange som vil være sikre på å treffe kvinnelige saksbehandlere som tar deres problemer alvorlig.

Mange av kvinnene som kommer til oss har et stort behov for å snakke. Vi prøver derfor å gi den rådsøkende god tid til å fortelle om sin livssituasjon.

2. Om registrering av opplysninger til bruk for årsrapport og forskning.

2.0. Betydningen av innsamling og systematisering av data.

I tråd med JURK's formål, å bekjempe kvinneundertrykking, er en viktig del av virksomheten å prøve å kartlegge de juridiske problemer kvinner har. Denne kartleggingen er nødvendig for å kunne danne seg et bilde av eventuelle sammenhenger mellom kvinners undertrykte stilling og gjeldende rett.

Dette bildet er igjen viktig for å få kunnskaper om, og der- ved muligheter til å kunne gjøre noe med kvinners rettshjelps- behov og også mer rettspolitiske behov.

Retts hjelp kan defineres som juridisk ekspertbistand til å av- klare, unngå, oppnå eller utnytte aktuelle rettslige posi- sjoner, ¹⁾ det vil si ivareta rådsøkendes interesser ut fra gjeldende rett.

Med rettshjelpsbehov sikter vi til behov som både etter den rådsøkendes oppfatning og en faglig oppfatning kan avhjelpes ved profesjonell juridisk bistand.

Rettspolitiske behov oppstår der problemet skaper behov for å endre innholdet av gjeldende lover eller forskrifter.

Her vil også juridisk ekspertise være til nytte.

Det vil ofte være klare sammenhenger mellom de rene retts- hjelpsbehov og de mer rettspolitiske behov kvinner har.

JURK's saksbehandling tar utgangspunkt i den rådsøkendes livs- situasjon. Dette er helt nødvendig for å yte forsvarlig rettshjelp, ettersom våre erfaringer er at kvinnene selv har vanskeligheter med å definere sine juridiske problemer.

---

1) Jfr. Eskeland og Finne: "Retts hjelp" s. 17-23.

Kvinner har et stort behov for informasjon om sine rettigheter for i det hele tatt å kunne fremme rettslige krav. Det viser seg videre at kvinners juridiske stilling ofte er svært svak og at vi som juridiske rådgivere i mange sammenhenger kommer til kort i den enkelte sak. Ved å analysere de rettslige problemene JURK's rådsøkende har, finner vi fram til en del rettsområder som vi må skolere oss mer i for å bli bedre rådgivere. Dessuten finner vi mange fellestrekk som tyder på at det er sider ved kvinners livssituasjon som bedre kan endres på andre måter enn ved individuell rettshjelp. Da melder behovet for det mer rettspolitiske og prinsipielle arbeider seg.

2.1. Mønsterarket.

For å lette arbeidet med registreringen er det utarbeidet et mønsterark. (Se neste side). Dette fylles ut for hver sak, slik at en gjennomgåelse av alle mønsterarkene i utgangspunktet er ment å skulle gi en oversikt over viktige data i saks materialet. Dette forutsetter en systematisk og utførlig utfylling av arkene, noe vi imidlertid ikke har funnet å kunne gjennomføre fullt ut. Hensynet til den enkelte rådsøker kommer her i konflikt med JURK's ønske om å analysere materialet som helhet.

Når en kvinne oppsøker oss på Kvinnehuset og forteller om vanskelige juridiske og menneskelige problemer hun har, kan det virke støtende å spørre om alder, utdanning og annet som kvinnen selv opplever som irrelevant i forhold til sine rettslige problemer. I slike tilfeller lar saksbehandlerne konsekvent hensynet til den rådsøkende komme i første rekke. Under presentasjonen av JURK var vi også inne på betydningen av å skape en uformell atmosfære på kontoret. Dette vil bli dårlig ivare tatt hvis vi uten unntak skulle spørre alle de rådsøkende ut om alt det mønsterarket legger opp til.

M Ø N S T E R A R K

1. Journalnummer (ved første henvendelse) _____

2. Saksbehandlernesnummer _____

3. Årstall (for første henvendelse) _____

4. Alder (ved første henvendelse) _____

5. Bosted a) fylke evt. "utlandet"
b) tettsted eller land _____

6. Problemområder (egen liste)
(før opp alle som passer) _____

7. Initiativsituasjon (egen liste)
(før opp alle som passer) _____

8. Antall barn (0, n, x, ikke oppgitt) _____

9. Sivilstatus (ugift, gift, separert,
skilt enke, ikke-gift
samboende) _____

10. Utdanning a) almen, b) yrkesrettet
Høytlønnssyrke, lavtlønns-
yrke _____

11. Forsørger-system (Privat (fra hvem,
evt. utilstrekkelig),
offenlig, egen inntekt,
studielån, ikke for-
sørget) _____

12. PR (dvs. hvordan fikk kvinnen vite om
JURK) _____

13. Eventuelt: ikke norsk statsborger,
barn eller ektefelle/sam-
boende ikke norsk stats-
borger _____

SAKSFORHOLDET: Kort skissering av saksforholdet og saksbehandlingen

Når det gjelder brevsakene har vi lagt de samme prinsippene til grunn. I mange tilfeller får vi bare ett brev fra den rådsøkende og sender ett svarbrev tilbake. Det spørres bare etter ytterligere opplysninger dersom dette antas å ha betydning for selve saken. Her er vi altså enda mer tilbakeholdne enn på Kvinnehuset, da det vil være vanskelige (pr. brev enn under en personlig samtale) å forklare på en hyggelig måte hvilke motiver vi har for utspørringen. I noen tabeller er derfor andelen "ikke oppgitt" veldig høy for brevsakenes vedkommende. Se f.eks. tabellen over forsørgersystem, side 19.

Det sier seg selv at disse forholdene kan ha nokså vidtrekkende konsekvenser for verdien av det tallmaterialet vi sitter igjen med. Ufullstendige opplysninger kan gi et noe misvisende bilde av sakene.

Det har dessverre vist seg at punktene 6 og 7 på mønsterarket om problemområder og initiativsituasjon ikke er så grundig utfylt, selv om disse punktene skal fylles ut etter egne lister og alle som er aktuelle skal noteres. En sammenlikning av brev og mønsterark viser at det svært ofte bare er hovedproblemet som blir notert. Til illustrasjon kan nevnes at en kvinne som skriver og ønsker opplysninger om separasjon og skilsmisse i første rekke har familierettslige problemer. Men hun vil ofte ha andre typer rettsproblemer i tillegg, så som boligrettslige, arbeidsrettslige og kanskje sosial- og trygderettslige. Likevel noteres bare familierett under punkt 6. I de brevsakene vi har oppdaget et slikt misforhold har vi rettet opp mønsterarket. Kvinnehussakene er det vanskeligere å få noe klarere bilde av. Dersom punktene 6 og 7 er mangelfullt utfylt, er som regel også skisseringen av saksforholdet ganske knapp.

I en del tilfeller mener vi å kunne anta med ganske stor grad av sikkerhet at saken inneholder flere rettsproblemer enn det som uttrykkelig kommer fram av mønsterark og sakspapirer for øvrig. Disse har vi likevel valgt å la være å registrere da grensen mot ren gjetting kunne bli vanskelig å trekke.

På bakgrunn av dette er nok mange av tallene i tabellene nedenfor langt lavere enn sakene skulle tilsi. Dette er viktig å ha for øye ved lesing av rapporten.

Det arbeides nå med mulige måter å forbedre framtidig tallmateriale på slik at JURK's erfaringer i enda større grad kan være illustrerende for kvinners rettslige stilling.

2.2. Generelt om tabellene.

Statistikken omfatter alle innkomne brev og personlige henvendelser angående enkeltkvinner med juridiske spørsmål. I de aller fleste tilfellene skriver eller kommer kvinnen selv, men endel henvendelser er foretatt av venner, slektninger eller offentlige kontorer på vegne av den som søker råd.

Henvendelser som ikke er tatt med i statistikken er dels fra menn med juridiske problemer, dels generelle henvendelser fra kvinnegrupper, skoleklasser, organisasjoner osv. som ønsket opplysninger om kvinners rettslige stilling, generelt eller på spesielle områder. Videre er det henvendelser fra forskjellige krisesentergrupper rundt i landet angående kvinner og vold, samt forespørsler fra forskjellige hold om JURK kunne holde foredrag og lignende.

Vi har laget statistikk over det totale antall saker samt punktene 4 - 9 og 11 - 12 på mønsterarket. Dessuten har vi laget tabeller der en del initiativsituasjoner og problemområder er nærmere spesifisert. Punkt 10 på mønsterarket angå-

ende utdanning og yrke er såpass unøyaktig utfylt, at vi ikke har funnet noen grunn til å lage statistikk over dette.

I utgangspunktet kunne det synes interessant å sammenholde tall fra flere tabeller for å få utfyllende kunnskap om sakene. Imidlertid vil verdien av slik tabellkryssing neppe bli så veldig stor, tatt i betraktning at tallmaterialet i sin helhet er så ufullstendig som antydnet i avsnitt 2.

Vi har derfor unnlatt å gjøre dette, i stedet har vi forsøkt å utdype kommentarene til tabellene på punkter vi har funnet det viktig ut fra en nærmere gransking av sakene.

3. Opplysninger om de rådsøkende.

3.0. Antall saker.

Kvinnehuset		Brev		Totalt	
antall	%	antall	%	antall	%
311	69,0	140	31,0	451	100

Med antall saker forstås i utgangspunktet antall førstegangshenvendelser, ikke antall konsultasjoner. Men det regnes som forskjellige saker når en kvinne henvender seg til oss flere ganger i løpet av samme år dersom henvendelsen gjelder en helt ny sak. Har hun derimot flere juridiske problemer ved første henvendelse, som utvikler seg til flere forskjellige saker, registreres de bare som én sak.

Fra 1978 har den totale saksmengden økt med 85 saker (18.8%), herav er 39 saker (14,3% økning fra -78) saker på Kvinnehuset og 46 saker (43,1% økning fra -78) brevsaker. -Økningen i antall brevsaker er tilsynelatende stor, men den kommer av at vi i 1978 hadde stengt for brevsaker fra 1.mai og ut året, p.g.a. manglende bevilgninger. Denne stengingen har medført at vi i 1979 har færre skriftlige henvendelser enn i 1977.

3.1. PR.

	Kvinnehuset		Brev		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bekjent	71	22,8	5	3,6	76	16,9
Slekt	10	3,2	-	-	10	2,3
Kvinnebevegelsen	29	9,3	-	-	29	6,5
Universitetet	4	1,3	3	2,1	7	1,6
Sosialkontor	23	7,4	-	-	23	5,2
Juss-Buss, Advokater Kontoret for Fri Retts- hjelp	12	3,9	1	0,7	13	2,9
Andre offentlige kontorer	15	4,8	1	0,7	16	3,6
Krisesenter	22	7,1	2	1,4	24	5,4
Leger	9	2,9	-	-	9	2,0
Kvinner & Klær, Sirene	27	8,7	8	5,7	35	7,8
Aviser, andre massemedia	20	6,4	18	12,9	38	8,5
Justisdepartementet's brosjyre om separasjon og skilsmisse	12	3,9	3	2,1	15	3,3
Plakater	6	1,9	1	0,7	7	1,6
Andre	4	1,3	-	-	4	0,9
Ikke oppgitt	47	15,1	98	70,0	145	32,3
<u>Totalt</u>	<u>311</u>		<u>140</u>		<u>451</u>	

Vi synes det er interessant å kartlegge hvordan de rådsøkende har fått kjennskap til JURK. Dette gir oss en idé om hvordan vi for framtida best mulig kan nå ut til kvinner med vårt rettshjelpstilbud.

På Kvinnehuset spør vi den rådsøkende der det faller naturlig og her har 85% oppgitt kilde til viten om JURK. Av dem som skriver til oss er det ikke mer enn 30% som har oppgitt dette. Alt i alt mangler opplysninger i ca. 1/3 av sakene.

De som har oppgitt kilde, har bare oppgitt én. En eller annen form for bekjentskap utgjør den største gruppen med 27,1%. Offentlige kontorer, advokater m.m. utgjør 18,9%. Begge disse gruppene er former for PR som JURK ikke har noen direkte kontroll over, men som rett og slett tyder på at organisasjonen er blitt bedre kjent.

Den tredje gruppen omfatter massemedia, brosjyrer og plakater. Denne utgjør 21,1% av PR'en, og vi har delvis innflytelse over den. Vi synes det er viktig å gå ut til pressen, ikke minst til lokalaviser, og fortelle om hva vi står for, slik at vi kan nå nye og større grupper kvinner over hele landet med rettshjelpstilbudet vårt. På grunn av usikre bevilgninger har vi imidlertid ikke drevet systematisk PR dette året.

Når det gjelder PR-virksomhet i 1979 henvises til avsnitt 7.

3.2. Bostedsfylke.

	Kvinnehuset		Brevsaker		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	5	1,6	1	0,7	6	1,3
Akershus	69	22,2	13	9,3	82	18,2
Oslo	210	67,5	30	21,4	240	53,2
Hedmark	1	0,3	4	2,9	5	1,1
Oppland	1	0,3	8	5,7	9	2,0
Buskerud	5	1,6	8	5,7	13	2,9
Vestfold	2	0,6	6	4,3	8	1,8
Telemark	1	0,3	4	2,9	5	1,1
Aust-Agder	-	-	1	0,7	1	0,2
Vest-Agder	1	0,3	14	10,0	15	3,3
Rogaland	-	-	3	2,1	3	0,7
Hordaland	1	0,3	6	4,3	7	1,6
Bergen	1	0,3	1	0,7	2	0,4
Sogn og Fjordane	1	0,3	2	1,4	3	0,7
Møre og Romsdal	1	0,3	7	5,0	8	1,8
Sør-Trøndelag	1	0,3	2	1,4	3	0,7
Nord-Trøndelag	-	-	1	0,7	1	0,2
Nordland	3	1,0	14	10,0	17	3,8
Troms	1	0,3	4	2,9	5	1,1
Finmark	-	-	7	5,0	7	1,6
Utlandet	1	0,3	3	2,1	4	0,9
Ikke oppgitt	6	1,9	1	0,7	7	1,6
<u>Totalt</u>	<u>311</u>		<u>140</u>		<u>451</u>	

Som bostedsfylke fører vi opp det fylket kvinnen bodde i ved første henvendelse, selv om dette kan være av midlertidig karakter. Dersom det ikke er opplyst noe om bosted fører vi opp avsender-adressen (evt. poststempel) på brev mens vi er henvist til å sette "ikke oppgitt" dersom det gjelder kvinnehussak. Som tabell 2 viser, gjelder ikke dette mange sakene.

Totalt sett er over halvparten av de rådsøkende fra Oslo, videre er nesten 20% fra Akershus fylke. Dette følger av at vi på Kvinnehuset får over dobbelt så mange henvendelser som vi får pr. brev.

Ca. 90% av kvinnene som oppsøker oss på Kvinnehuset kommer fra Oslo og Akershus. Kontorvaktene på Kvinnehuset er altså ikke bare i teorien, men også i praksis et klart tilbud til kvinner i Oslo-området.

Ser vi på brevhenvendelsene, viser det seg at også her er Oslo og Akershus godt representert. Dette henger vel i noen grad sammen med at JURK er bedre kjent her, f.eks. har plakaten vår hengt i Oslos kommunale bydelsmontre en tid. - Det er i denne sammenhengen verdt å merke seg at advokatdekningen i Oslo sies å være god, om lag halvparten av landets advokater holder til her. - Ellers kommer brevene fra alle fylkene i landet, flest fra Vest-Agder (10%) og Nordland (10%). Når det gjelder Vest-Agder har henvendelsene, i følge dateringen, en ganske klar sammenheng med en artikkel JURK hadde i "Fedrelandsvennen" (Kristiansand S) på høstparten. Noe tilsvarende er det derimot ikke grunnlag for å si om de 10% fra Nordland. PR har ikke vært systematisk drevet i 1979 pga. usikre bevilgninger. Vi kommer tilbake til PR i avsnittene 3.7. og 7.

3.3. Sivilstand.

	Kvinnehuset		Brevsaker		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Gift	150	48,2	49	35,0	199	44,1
Separert	71	22,8	29	20,7	100	22,2
Skilt	34	10,9	10	7,1	44	9,8
Enke	4	1,3	19	13,6	23	5,1
Ugift samboende	16	5,1	5	3,6	21	4,7
Ugift	28	9,0	14	10,0	42	9,3
Ikke oppgitt	8	2,6	14	10,0	22	4,9
<u>Totalt</u>	<u>311</u>		<u>140</u>		<u>451</u>	

Vi har slått sammen gruppene separert, skilt og enke til "før gifte" og gruppene ugift og ugift samboende til "ugifte" og sammenliknet med Statistisk årboks opplysninger om "ekteskapselig status" for kvinner i Norge pr. 31. desember 1977:

JURK's materiale:

	Kvinnehuset		Brevsaker		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ugifte	44	14,5	19	15,1	63	14,8
Gifte	150	49,5	49	38,9	199	46,6
Før gifte	109	36,0	58	46,0	165	38,6
<u>Totalt</u>	<u>303</u>		<u>126</u>		<u>427</u>	

Statistisk årboks materiale:

	Antall	%
Ugifte	826 925	40,5
Gifte	953 312	46,7
Før gifte	261 064	12,8
<u>Totalt</u>	<u>2 041 301</u>	

Det er en langt større andel før gifte kvinner blant våre rådsøkende enn i befolkningen for øvrig. Dette henger sammen med at kvinner ofte får juridiske problemer når deres sivile status endres til separert, skilt eller enke.

3.4. Alder.

	Kvinnehuset		Brevsaker		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
under 20 år	-	-	2	1,4	2	0,4
20 - 29	98	31,5	10	7,1	108	24,0
30 - 39	98	31,5	14	10,0	112	24,8
40 - 49	45	14,5	6	4,3	51	11,3
50 - 59	27	8,7	7	5,0	34	7,5
60 - 69	13	4,2	7	5,0	20	4,4
over 70	6	1,9	-	-	6	1,3
ikke oppgitt	24	7,7	94	67,1	118	26,2
<u>Totalt</u>	<u>311</u>		<u>140</u>		<u>451</u>	

Totalt sett har ca. 1/4 av kvinnene ikke oppgitt alder. Dette henger sammen med at vi fra brevsakene kun registrerer de opplysningene kvinnen selv gir. I et brev der kvinnen skildrer sine problemer vil alderen ofte være lite relevant. I hele 2/3 av brevene er derfor alderen ikke oppgitt, så det er vanskelig å si noe om aldersfordelingen her.

De som oppsøker oss på Kvinnehuset har i langt større grad oppgitt hvor gamle de er, i og med at dette er en opplysning saksbehandleren lett kan spørre om å få. Hovedtyngden av alle henvendelser er fra kvinner mellom 20 og 40 år.

3.5. Antall barn.

	Kvinnehuset		Brevsaker		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
0	62	19,9	14	10,0	76	16,9
1	97	31,2	30	21,4	127	28,2
2	90	28,9	25	17,9	115	25,5
3	29	9,3	21	15,0	50	11,1
4	13	4,2	6	4,3	19	4,2
over 4	4	1,3	3	2,2	7	1,6
x	2	0,6	11	7,9	13	2,9
ikke oppgitt	14	4,5	30	21,4	44	9,8
<u>Totalt</u>	<u>311</u>		<u>140</u>		<u>451</u>	

Ettersom størstedelen av de rådsøkende har et eller flere barn, oppstår det en god del barnerettslige problemer. (Se avsnitt 5.3.)

3.6. Forsørgersystem.

	Kvinnehuset		Brevsaker		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Egen inntekt	171	55,0	42	30,0	213	47,2
Privat	37	11,9	16	11,4	53	11,8
Offentlig	22	7,1	11	7,9	33	7,3
Studielån	17	5,5	1	0,7	18	4,0
Studielån + privat	1	0,3	1	0,7	2	0,4
Studielån + trygd	1	0,3	-	-	1	0,2
Ikke forsørget	1	0,3	-	-	1	0,2
Formue	-	-	1	0,7	1	0,2
Egen inntekt + privat	16	5,1	7	5,0	23	5,1
Egen inntekt + off.	7	2,3	6	4,3	13	2,9
Egen inntekt + priv. + off.	-	-	1	0,7	1	0,2
Offentlig + privat	8	2,6	1	0,7	9	2,0
Egen innt. + studielån	4	1,3	-	-	4	0,9
Ikke oppgitt	26	8,4	53	37,9	79	17,6
<u>Totalt</u>	<u>311</u>		<u>140</u>		<u>451</u>	

I en forholdsvis stor del av sakene, 17.6%, framkommer det ikke hvordan den rådsøkende er forsørget. Også her er det først og fremst i brevsakene at opplysningene mangler. I en samtale vil derimot kvinnens kilder til livsopphold gjerne komme fram på en naturlig måte, da mange av de juridiske problemene det snakkes om innebærer økonomiske spørsmål, f.eks. stønad til fraskilte og separerte forsørgere.

11,5% av de rådsøkende oppgir flere forsørgelsesmåter. Disse har oftest noe egen inntekt fra en deltidsjobb, som de kombinerer med privat forsørgelse (som regel fra mannen) eller offentlig stønad. Nesten halvparten av kvinnene

forsørger seg fullt ut ved egen inntekt. Som nevnt under avsnitt 3.0. ga punktet om utdanning og yrke på mønsterarket så få opplysninger at vi ikke har laget noen tabell over disse (Dette henger klart sammen med at slike fakta i en stor grad vil være nokså irrelevante i forhold til kvinnens juridiske problem slik at saksbehandlerne er tilbakeholdne med å spørre.) Følgen er at vi ikke kan få spesifisert hva "egen inntekt" i realiteten er. Er de fleste kvinnene lavtlønnete? Er utdanningen yrkesrettet eller almen? Har kvinnen et arbeid der evt. utdanning benyttes? - Disse spørsmålene må inntil videre stå ubesvarte, men for framtida vil vi prøve å være noe mer pågående på dette punktet, da slike opplysninger er særlig interessante når det gjelder å finne ut hvilke grupper av kvinner JURK når med sin rettshjelp.

Nest etter gruppen som forsørger seg ved egen inntekt kommer de som blir forsørget privat. Dette dreier seg i det vesentlige om forsørgelse fra ektemannen.

Som offentlig forsørget regner vi de som lever av ytelser etter folketrygdloven, lov om stønad til fraskilte og separerte fordørgere, samt sosialomsorgsloven.

4. I n i t i a t i v s i t u a s j o n .

	Kvinnehuset		Brev		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Samliv	10	2,5	12	7,0	22	3,8
Samlivsplan	1	0,2	8	4,7	9	1,6
Samlivsbrudd	228	56,9	69	40,4	297	51,9
Enke	2	0,5	11	6,4	13	2,3
Fødsel	11	2,7	7	4,1	18	3,1
Alder	1	0,2	2	1,2	3	0,5
Sykdom	10	2,5	10	5,9	20	3,5
Vold	33	8,2	4	2,3	37	6,5
Kontraktsinngåelser	19	4,7	7	4,1	26	4,5
Andres disposisjoner	37	9,2	11	6,4	48	8,4
Arbeidsplan	9	2,2	3	1,8	12	2,1
Utlending	7	1,7	1	0,6	8	1,4
Økonomi	20	5,0	13	7,6	33	5,8
Andre	12	3,0	10	5,9	22	3,8
Ikke oppgitt	1	0,2	3	1,8	4	0,6
<u>Totalt</u>	<u>401</u>		<u>171</u>		<u>572</u>	

4.0. Generelt.

Initiativsituasjonen betegner det i kvinnens livssituasjon som faktisk fører til at hun søker vår hjelp. Vi har bare ført opp initiativsituasjon der kvinnene selv har oppgitt et årsak - virkning forhold.

En del av de rådsøkende har ikke selv klart definert hvilke juridiske problemer de har; de forteller bare om en faktisk begivenhet e.l. som bakgrunn for at de oppsøker oss, uten at de vet med sikkerhet at det er noe juridisk ved saken. I JURK tar vi som tidligere nevnt utgangspunkt i kvinnens livssituasjon når vi yter rettshjelp, det er derfor viktig at vi får et godt innblikk i denne.

Noen av kvinnene har angitt flere faktorer som utløsende. Dette forekommer naturlig nok noe oftere blant de som oppsøker oss på Kvinnehuset enn blant dem som skriver brev. Til en viss grad vil vi nok få gitt mer relevant informasjon gjennom personlig samtale på Kvinnehuset der vi definerer problemene sammen med den rådsøkende.

Nedenfor skal vi gå litt nærmere inn på noen av initiativ-situasjonene.

4.1. Samlivsbrudd.

Som tidligere år oppgir ca. halvparten av kvinnene samlivsbrudd som utløsende årsak til å søke rettshjelp, og også i 1979 en noe større andel på Kvinnehuset enn i brevene. Kategorien "samlivsbrudd" refererer seg til brudd mellom både gifte og ugifte samleverer, men det er flest ekteskapsoppløsninger. Bruddet er enten nær forestående eller nokså nylig gjennomført. I en del tilfeller har vi også ført opp "samlivsbrudd" selv om det ligger en stund tilbake i tiden hvis kvinnens juridiske problem har nær sammenheng med samlivsbruddet. Eksempelvis kan nevnes gjenopptakelse av skifte, samværsrett med barn og bidragsspørsmål.

4.2. Andres disposisjoner.

Dette er den nest største kategorien initiativsituasjon to-talt sett. Andres disposisjoner omfatter disposisjoner som får innvirkning på den rådsøkendes situasjon på en slik måte at hun mener det har oppstått et rettslig problem for henne. Det er særlig på det økonomiske området andres disposisjoner får betydning for den rådsøkende. Kategorien er en slags "sekkepost" som omfatter nokså ulike disposisjoner. Det er derfor vanskelig å si noe generelt om den. Det dreier seg om avgjørelser dels fra offentlige myndigheter, - f.eks. skattemyndigheter og trygdevesen, dels fra privatpersoner, - arbeidskjøpere, huseiere, familie og venner.

4.3. Vold.

Det er videre verdt å merke seg at den tredje største gruppa initiativsituasjoner er "vold". De fleste av disse sakene gjelder familievold.

Det er Kvinnehus-sakene som peker seg ut, over 10% av de som henvendte seg her nevnte vold som direkte årsak til at de kom. I brevsakene er det svært få. Denne forskjellen ser vi som et typisk utslag av den kvalitative forskjell det er å snakke personlig med en saksbehandler framfor å sende et brev. Familievold er et fenomen som det ikke er lett å skrive om; det kan lettere komme fram i en lengre samtale at volden er den utløsende årsak til at kvinnen henvender seg til oss. Nå er ikke dette noe vi spør direkte om, dertil mener vi det er for omtålelig, men vi gir gjerne den rådsøkende litt ekstra tid dersom vi fatter mistanke om at hun kan være utsatt for brutalitet.

Familievold er noe JURK har vært opptatt av i flere år, og problemet er nærmere omtalt under avsnitt 5.6.

4.4. Økonomi, kontraktsinngåelse, samliv.

Tallmessig er kategoriene "økonomi", "kontraktsinngåelse", og "samliv" ganske store. De skal her omtales under samme avsnitt, da de alle omfatter initiativsituasjoner der økonomiske problemer er hovedårsaken.

"Økonomi" er bare ført opp som initiativsituasjon der en pengemangel er den direkte foranledning til at kvinnen oppsøker JURK.

"Kontraktsinngåelse" omfatter saker der den rådsøkende har inngått forskjellige kontrakter som har ført til at hun trenger rettshjelp. Sakene dreier seg i første rekke om privatrettslige kontrakter; låneavtaler mellom privatpersoner, husleieavtaler og noen arbeidsavtaler. Felles for de fleste av disse avtalene er at de for den rådsøkende har forårsaket en vanskelig økonomisk situasjon.

Under kategorien "samliv" er det registrert tilfeller der kvinnen har rettslige problemer p.g.a. selve samlivet, uten at det er spørsmål om samlivsbrudd. Det er stort sett spørsmål om hvilke rettigheter kvinnen har i ekteskapet, og særlig på det økonomiske området. Det går fram av sakene at underholdsplikten ofte blir dårlig overholdt. En stor del av kvinnene har lite eller ingen penger til egen disposisjon.

I arbeidet med likestillingsspørsmål har det vist seg at kvinners selvstendige rett til penger er grunnleggende for kvinners frigjøring. Av teori på dette området vil vi vise til Kvinnerettens stensil 1976 nr. 1 "Ekteskapet, den moderne husmannskontrakt".

5. P r o b l e m o m r å d e .

	Kvinnehuset		Brevsaker		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Abort og fødsel	5	0,8	-	-	5	0,5
Arbeidsrett	10	1,5	7	2,1	17	1,7
Arverett/odel og åsete	11	1,7	19	5,8	30	3,0
Barnerett	85	12,9	47	14,3	132	13,4
Boligrett	61	9,3	21	6,4	82	8,3
Bygning og ekspropriaasjon	-	-	-	-	-	-
Erstatning og forsikring	8	1,2	3	0,9	11	1,1
Familierett	198	30,1	79	24,1	277	28,1
Farskap	4	0,6	-	-	4	0,4
Folkerett	-	-	-	-	-	-
Forvaltning	4	0,6	5	1,5	9	0,9
Gjeld og kontrakter	18	2,7	7	2,1	25	2,5
Helserett	6	0,9	6	1,8	12	1,2
Internasjonal privatrett	6	0,9	1	0,3	7	0,7
Personrett	9	1,4	2	0,6	11	1,1
Rettshjelpsrett	34	5,2	16	4,9	50	5,1
Selskapsrett	-	-	-	-	-	-
Prosessrett	6	0,9	2	0,6	8	0,8
Skatt og avgifter	1	0,2	6	1,8	7	0,7
Skifterett	97	14,7	45	13,7	142	14,4
Sosial- og trygderett	37	5,6	39	11,9	76	7,7
Strafferett	30	4,6	12	3,7	42	4,3
Tingsrett	9	1,4	9	2,7	18	1,8
Utlendingers rettsstilling	10	1,5	-	-	10	1,0
Likestillingsrett	-	-	-	-	-	-
Åndsverksrett	1	0,2	-	-	1	0,1
Andre	8	1,2	2	0,6	10	1,0
<u>Totalt</u>	<u>658</u>		<u>328</u>		<u>986</u>	

5.0. Oversikt.

Det totale antall saker, 451, inneholder i alt 986 problemområder, altså er det registrert gjennomsnittlig 2,2 problemområder pr. sak. (Sml. side 11)

Familieretten utpeker seg som det klart dominerende; hele 277 saker inneholder familierettslige problemer, dvs. 28,1% av det totale antall problemområder. Dernest kommer skifterett og barnerett. Andre viktige områder i materialet er boligrett, sosial- og trygderett, rettshjelpsrett og strafferett.

5.1. Familierett.

	Kvinnehuset		Brev		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Separasjon	113	36,0	32	22,9	145	31,9
Felleseieskifte	93	29,6	30	21,4	123	27,1
Skilsmisse	66	21,0	18	12,9	84	18,5
Særeie/felleseie	7	2,2	12	8,6	19	4,2
Bidragsspørsmål	20	6,4	21	15,0	41	9,0
Rettigheter i ekteskapet	-	-	6	4,3	6	1,3
Inngåelse av ekteskap	1	0,3	-	-	1	0,2
Andre	-	-	2	1,4	2	0,4
Kontrakt ugift samliv	3	1,0	9	6,4	12	2,6
Oppløsning ugift samliv	11	3,5	10	7,1	21	4,6
<u>Totalt</u>	<u>314</u>		<u>140</u>		<u>454</u>	

Sammenliknet med det store antall samlivsbrudd i tabellen over initiativsituasjoner er det naturlig at en stor del av de rettsproblemene som melder seg er av familierettslig art. 277 saker inneholder i alt 454 familierettslige problemer.

Spørsmål som oppstår i forbindelse med samlivsbrudd vedrørende barn og bolig er ikke med i tabellen. Disse er trukket ut til egne tabeller over henholdsvis barnerett og boligrett. Denne systematiseringen er valgt fordi disse problemene da kommer bedre fram som egne viktige kategorier enn om de var blitt innarbeidet i den store samlekategori familienrett.

I familierettsakene er det flest spørsmål om separasjon. Spørsmålene dreier seg dels om framgangsmåte, dels om virkninger av separasjon. Mange kvinner spør om hva de kan foreta seg når mannen nekter å møte til mekling eller nekter å underskrive separasjonssøknad. En del lurere på om de i det hele tatt har rett til å få separasjon når den andre parten ikke vil.

Felleseieskifte er et sentralt juridisk problem som må løses i forbindelse med samlivsbrudd. Under dette punktet er bare det rent økonomiske oppgjøret mellom partene tatt med.

Svært mange av de rådsøkende har dårlige kunnskaper om hvilke krav de har i boet. Overraskende mange kjenner ikke til reglene om likedeling av felleseie. Flere kvinner forteller at de i utgangspunktet har trodd på mannen når han sier at han skal ha alt fordi han har tjent pengene det er kjøpt for. Men de synes jo det er nokså urimelig, og så oppsøker de JURK og spør nokså forsiktig om det virkelig kan være slik.

Det er videre en del kvinner som sier at mannen kan få meste parten av de økonomiske verdiene de måtte eie sammen, så lenge hun bare får barna. Felles for mange av de rådsøkende er at de ikke ønsker å krangle seg til en rimelig andel av fellesboet, hvis de dermed kan slippe flere ubehagligheter. Men de opplever det som en styrke å vite hva de har krav på og å kunne fortelle den andre parten at de vet dette.

JURK mener imidlertid at det er viktig at kvinner krever sin andel i boet, fordi dette ofte vil være det eneste som kan gjøre henne i stand til å greie seg økonomisk etter samlivsbruddet. Vi får en del henvendelser fra kvinner som ønsker å

gjenoppta skiftet etter en tid fordi de føler seg lurt. Erfaringer viser at det er svært vanskelig å få gjort dette bare der skiftet viser seg å være åpenbart urimelig (her er kravet til "åpenbart" veldig strengt), kan det la seg gjøre.

Vi kan selvfølgelig være behjelpelige med å sette opp forslag til skifteavtale. Men i noen saker er forholdene så kompliserte og kvinnen så svak at hun neppe ville klare å ivareta sine egne interesser i et privat skifteoppgjør selv om hun har JURK i ryggen. Da råder vi kvinner til å begjære offentlig skifte, i hvert fall når det dreier seg om såpass store verdier at omkostningene ikke blir uforholdsmessig store.

Under skilsmisse er det oppført problemer som oppstår etter at partene er formelt separert, dessuten registreres saker der det ikke er tale om forutgående separasjon. Spørsmålene dreier seg om vilkårene for å få skilsmisse og om framgangsmåter. JURK får en del spørsmål om skilsmisse ved dom, særlig gjelder dette mishandlingsaker, men også i forbindelse med utroskap.

Disse tre største undergruppene utgjør totalt 77,5% av de familierettslige problemene. Ser vi på Kvinnehussaker og brevsaker hver for seg, viser det seg at de tre kategoriene utgjør hele 86,6% på Kvinnehuset, men bare 57,2% i brevene. I brevsakene utgjør nemlig bidragsspørsmålene en større andel enn spørsmålene om skilsmisse.

Bidragsspørsmålene omhandler bare bidrag til kvinnen, ikke til barn. I alt har 41 kvinner spørsmål vedrørende bidrag til seg selv. Slikt bidrag kan være av stor betydning for kvinnen i den vanskelige økonomiske situasjon hun befinner seg, da økonomiske støtteordninger ellers ofte er utilstrekkelige. Men i praksis viser det seg at det skal mye til å bli tilkjent bidrag.

Det er stadig flere ugifte samleverere som søker råd hos JURK. Fra 1978 er antallet mer enn fordoblet. Å leve sammen uten å gifte seg er blitt vanligere, men for mange er denne samlivsformen ikke noe de bevisst har valgt som et alternativ til ekteskapet. Mange ønsker å gifte seg senere, og ser derfor på det ugifte samlivet som noe midlertidig.

Vi har valgt å registrere "ugifte samleverere" under problemområdet familierett, fordi disse sakene inneholder de samme type problemer som familierettsakene. Da det er liten rettslig regulering av ugift samliv, hører disse problemene strengt tatt ikke inn under noe tradisjonelt rettsområde.

Ca. 1/3 av henvendelsene fra ugifte samleverere gjelder hjelp til å få satt opp en kontrakt mellom partene. Vi synes det er en viktig oppgave å yte hjelp til dette, da en kontrakt vil være konflikthindrende.

For kvinnen vil en avtale om det økonomiske forholdet mellom partene som regel være av stor betydning. Det viser seg nemlig at kjønnsrollemønstret oftest innebærer at mannens inntekt blir brukt til å anskaffe større gjenstander, som inventar, bil m.v., mens hennes eventuelle penger går med til den daglige husholdningen. På denne måten forbrukes hennes midler, mens hans investeres i mer varige ting. Disse vil han ha full råderett over under samlivet, ubegrenset av noen underholdsplikt. Ved et eventuelt brudd vil hun ikke ha rettskrav på noe av det han har ervervet. Slike situasjoner er det viktig å forebygge.

Det er også svært viktig at partene avklarer eier- og brukerforholdene til boligen. (Se nærmere om dette under avsnittet under om oppløsning.)

Det er grenser for hva partene kan avtale seg imellom, særlig m.h.t. barn og arv. Men når vi hjelper den rådsøkende med å

sette opp en økonomisk avtale, råder vi henne gjerne til å sette opp gjensidig testament i tillegg, slik at partene kan sikre hverandre ved eventuelt dødsfall.

De resterende 2/3 av sakene gjelder oppløsning av samlivet. I disse sakene har partene stort sett ikke hatt noen avtale.

I de aller fleste sakene er det retten til fellesboligen som blir hovedproblemet for kvinnen. Denne tilfaller den av partene som står som formell eier, og i en langt overveiende del av sakene er dette mannen. Kvinnen har derfor ingen rett til å kreve bruksrett, selv i de tilfellene der partene har felles barn som hun skal ha omsorgen for.

Selv om partene skulle være enige seg imellom om at kvinnen skal overta boligen, kan huseier nekte å leie ut til henne. I borettslag er overføring utenfor familien vanskelig.

I de få tilfellene boligen står i kvinnens navn er det vanskelig å få mannen til å flytte ut. I disse sakene nevner den rådsøkende at mannen har vært brutal. Hun er derfor redd for å foreta seg noe før hun har fått klarlagt hvilken juridisk rett hun har til å kaste ham ut.

I noen saker har de ugifte samleverne barn sammen. Barnefordelingen byr som oftest ikke på noen problemer, fordi kvinnen alene har foreldreretten etter loven. Men i et par av sakene truer mannen med å frata henne den, og den rådsøkende vil forsikre seg om at han ikke har noen rettslig mulighet til dette.

5.2. Skifterett.

Vi hadde ønske om å skille ut skifteretten som eget problemområde, for å finne ut hvor mange saker som totalt sett dreier seg om skifte, herunder både felleseieskifte og dødsboskifte. - Det viser seg at over 90% av de 142 skifterettssakene gjelder felleseieskifte. Da felleseieskifte er omtalt i forrige avsnitt, fordi det har en så nær sammenheng med spørsmål om

separasjon, skal det ikke sies noe mer om det her. Vi må bare gjøre oppmerksom på at sakene med felleseieskifte er dobbeltregistrert.

Når det gjelder dødsboskifte er sakene her så få og inneholder ingen spesielle problemstillinger som vi finner grunn til å gå nærmere inn på.

5.3. Barnerett.

	Kvinnehuset		Brev		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Foreldremyndighet	82	59,4	24	34,8	106	51,2
Samværsrett	17	12,3	7	10,1	24	11,6
Barnebidrag	28	20,3	25	36,2	53	25,6
Barnevern	2	1,5	1	1,5	3	1,5
Statsborgerskap	4	2,9	-	-	4	1,9
Skoler/barnehager	-	-	1	1,5	1	0,5
Adopsjon	1	0,7	1	1,5	2	1,0
Barnetrygd	2	1,5	8	11,6	10	4,8
Navn	-	-	1	1,5	1	0,5
Kidnapping	2	1,5	-	-	2	1,0
Andre	-	-	1	1,5	1	0,5
<u>Totalt</u>	<u>138</u>		<u>69</u>		<u>207</u>	

132 saker totalt, inneholder 207 juridiske spørsmål i forbindelse med barn. Halvparten av spørsmålene dreier seg om foreldremyndighet. Videre er barnebidrag og samværsrett med barn aktuelle problemer. I brevsakene er det dessuten en forholdsvis stor andel barnetrygdspørsmål.

Når det gjelder foreldremyndighet vises til JURK's årsrapport for 1978 s. 20 samt JURK's høingsuttalelse om barneloven

s. 4 (vedlagt 78-rapporten). Erfaringene fra 1979 fraviker ikke i særlig grad fra det som her er skrevet. Vi vil likevel utdype noen sider ved de sakene vi har fått i 1979.

Svært mange av de rådsøkende framhever at barnefordelingen er av langt større betydning for dem enn skiftet. "Han kan ta hva han vil, bare jeg får barna", er en nokså vanlig uttalelse. Barna kan derfor være et sterkt pressmiddel for mannen, både for å få kvinnen fra å søke separasjon i det hele tatt, og for å sikre seg større økonomiske verdier enn han egentlig har krav på. Dette er ikke nødvendigvis noe mannen gjør for å lure henne. Han kjenner vel ikke alltid så mye bedre til rettsreglene på dette punktet enn hun gjør; han handler ut fra hva han vurderer som rett og rimelig i og med at han har tjent pengene i ekteskapet. Men konsekvensene for kvinnen er at hun kan bli skremt til å gå med på en for henne svært ugunstig ordning. Noen kvinner sier at de er blitt fortalt at fordi det er dem som søker skilsmisse har de ingen rett til å få barna.

En del kvinner har spørsmål angående delt foreldremyndighet. Noen er blitt rådet på sosialkontor eller familiekontor til å avtale dette, i tråd med forslaget til ny barnelov, der dette er framsatt som hovedregel. De rådsøkende lurer på hva slik delt foreldremyndighet vil si i praksis. Dette er svært vanskelig å svare på. Det veiledende synspunktet er at spørsmål av viktighet skal avgjøres av begge foreldrene, men dette er jo nokså upresist.

JURK har prøvd å finne ut hva dette betyr litt mer konkret. Vi har forhørt oss hos forskjellige instanser som kunne antas å ha kunnskap om saken, bl.a. Justisdepartementet, Fylkesmannen og sosialkontor, men ingen steder kunne en gi oss noen nærmere forklaring. Dersom partene da ikke avtaler detaljert seg imellom hvordan de ønsker å praktisere delt foreldremyndighet, blir denne ofte kilde til mange konflikter. En del av sakene gjelder nettopp gjenopptakelse av allerede fastsatt delt foreldremyndighet.

På denne bakgrunn er JURK-medarbeidere forsiktige med å anbefale delt foreldremyndighet. Våre erfaringer tilsier at det er vanskelig å praktisere der partene ikke har et veldig godt forhold til hverandre, noe som dessverre sjelden er tilfelle.

Vår oppgave som jurister er heller ikke å harmonisere forholdene for enhver pris, men å tale den rådsøkendes sak i konfliktforhold. Det er da naturlig at vi ikke alltid gir samme råd som en sosionom eller familieterapeut. Disse kommer dessuten oftest inn på et tidligere tidspunkt enn vi gjør, før konfliktene har tilspisset seg slik at det synes nødvendig med juridisk bistand. JURK mener likevel at det her drives en betenkelig praksis ved å følge foreslåtte rettsregler før de er vedtatt, framfor å holde seg til gjeldende rett.

Barnebidrag er den nest største kategorien under barneretten. Spørsmålene dreier seg dels om fastsetting, eventuelt endring av bidrag, dels om innkreving.

Svært mange kvinner lurer på hvor mye de kan forvente/kreve at mannen skal betale i bidrag pr. barn. Dette er vanskelig å svare konkret på. Det avhenger av foreldrenes inntekter og utgifter, og ellers er veiledende norm at barnets tilvante levestandard skal opprettholdes i høyest mulig grad. - Til tross for disse holdepunktene blir mange kvinner avspist med minstebidraget (kr. 390,- pr. måned pr. 1/1 1980). I mange saker er problemet at mannen ikke betaler det bidraget som er fastsatt. Saken må da til bidragsfogden som forskutterer minstebidraget. Det er her viktig å informere de rådsøkende om den muligheten de har til å kreve at hele det fastsatte bidraget blir innkrevd gjennom bidragsfogden, ved trekk i mannens lønn.

I et par tilfeller er mannen bosatt i utlandet, noe som gjør innkrevningen av bidrag svært vanskelig.

Problemer angående samværsrett er det neste som tallmessig er av betydning i barnerettsakene. Her kan vi også henvise til fjorårets rapport, som omtaler dette ganske grundig. De samme typer problemer går igjen i 1979-sakene.

Samværsrett omtales/oppfattes som regel som en rettighet for den av foreldrene barnet ikke bor hos, og problemer omkring samværsretten betegnes nesten alltid som manglende rettigheter for denne parten, oftest er det faren.

JURK's erfaringer gjennom flere år tyder imidlertid på at saken har en annen side, nemlig den at samværsrett blir dårlig/lite/sporadisk benyttet. Dette går i første rekke ut over barnet, som ser fram til å treffe faren og blir skuffet hver gang han ikke dukker opp. Det skaper også problemer for moren, som ikke kan innrette seg etter det hun og faren har avtalt.

- Vi kunne tenke oss en regel om at samværsrett skulle innebære en samværsplikt, slik at den som ikke benytter samværsretten etter hvert vil miste den. Dette vil legge et press på mannen, og vi tror at barnas interesser vil bli bedre ivaretatt på denne måten.

5.4. Boligrett.

	Kvinnehuset		Brev		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Boligspørsmål v/samlivsbrudd	45	68,2	19	76,0	64	70,3
Boligsjefen i Oslo	1	1,5	-	-	1	1,1
Utkastelse v/samlivsbrudd	3	4,5	-	-	3	3,3
Kommunalt lån til bolig	-	-	-	-	-	-
Fornyelse av leiekontrakt	1	1,5	1	4,0	2	2,2
Utkastelse fra hus-eier	4	6,1	2	8,0	6	6,6
Bostøtte	5	7,6	3	12,0	8	8,8
Forbigåelse v/boligtildeling	1	1,5	-	-	1	1,1
Framleie	2	3,0	-	-	2	2,2
Utbedringslån	-	-	-	-	-	-
Husokkupasjon	-	-	-	-	-	-
Andre	4	6,1	-	-	4	4,4
<u>Totalt</u>	<u>66</u>		<u>25</u>		<u>91</u>	

Boligrett er oppført som problemområde i 82 saker. Disse sakene inneholder 91 boligrettslige spørsmål, hvorav over 70% er i forbindelse med samlivsbrudd.

Problemene gjelder både hvem av partene som skal overta eien-
domsretten til tidligere felles bolig og om en av dem kan
få bruksrett. — Bruksretten følger oftest barna, slik at der
kvinnen blir tilkjent den daglige omsorg for dem vil hun ofte
ha anledning til å få bruksrett til boligen inntil barna har
nådd en viss alder. Bakgrunnen for dette er at man anser det
uheldig for barn å måtte flytte, særlig når de er i skole-
alder. Dessuten vil det gjerne være vanskelig for kvinnen å

finne en tilsvarende bra bolig til seg og barna på kort varsel.

Ordningen med bruksrett er nokså ukjent blant de rådsøkende. Mange kvinner er i en slik økonomisk situasjon ved et samlivsbrudd at de ikke har mulighet til å kjøpe ut mannen. For dem er bruksrett til boligen et ganske bra alternativ, på tross av de problemene som følger av at eiendomsrett og bruksrett ikke er på samme hånd.

En ferdig kandidat har laget en undersøkelse over alle brev-sakene som gjelder boligrett, med særlig henblikk på bruksretten. Denne undersøkelsen vil foreligge trykt høsten 1980.

Utkastelse ved samlivsbrudd refererer seg kun til saker der kvinnen rett og slett er kastet på gaten av sin ektefelle/samlever.

8 kvinner har spørsmål om bostøtte. Dette er et lite tall, sett i forhold til kvinnens økonomiske situasjon. JURK's saksbehandlere opplyser gjerne om muligheten for å søke bostøtte, men det viser seg at mange kjenner ordningen fra før, fordi det drives god informasjon om den gjennom masse-media.

Utkastelse fra huseier innebefatter bl.a. såkalte husmannskontrakter, der boligen følger med jobben. Idet kvinnen mister jobben blir hun også kastet ut fra den boligen hun disponerer. Slike saker er det lite å gjøre med med mindre oppsigelsen fra jobben er usaklig eller ugyldig av andre grunner.

110
S
O
U
U
A
L
M
F
A
E
A
T
7
m
s
h
k
i
N
s
h
s
f
J
s
l
m

5.5. Sosial- og trygderett.

	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Stønad til fraskilte og separerte forsørgere	12	26,7	13	33,3	25	29,8
Uføretrygd	1	2,2	5	12,8	6	7,1
Ugift mor	6	13,3	2	5,1	8	9,5
Arbeidsløshetsstrygd	1	2,2	-	-	1	1,2
Lov om sosial omsorg	6	13,3	2	5,1	8	9,5
Medisinsk stønad	-	-	3	7,7	3	3,6
Fødselspenger	3	6,7	-	-	3	3,6
Attføring	2	4,4	-	-	2	2,4
Etterlattepensjon	-	-	5	12,8	5	6,0
Andre	14	31,1	9	23,1	23	27,4
<u>Totalt</u>	<u>45</u>		<u>39</u>		<u>84</u>	

76 saker inneholder i alt 84 sosial- og trygderettslige spørsmål. En ganske stor del av disse spørsmålene er ikke nærmere spesifisert, så det er vanskelig å få et klart bilde av hvilke problemer det dreier seg om. For brevsakenes vedkommende inneholder kategorien "andre" bl.a. en del spørsmål i forbindelse med alderspensjon.

Nærmere 1/3 av spørsmålene gjelder stønad til fraskilte og separerte forsørgere. Imidlertid er antallet kvinner som har spørsmål vedrørende dette veldig lite i forhold til det store antall samlivsbrudd, h.h.v. 25 og 297. Denne store forskjellen henger nok sammen med at en ganske stor del av JURK's rådsøkende forsørger seg ved egen inntekt. (sml. tab. s. 19) Likevel er det nok informert om denne stønadsformen i langt flere enn 25 saker. Kvinnens inntekt er nemlig i mange tilfeller så dårlig at hun ikke kan forsørge et eller

flere barn på den, og hvis bidrag fra mannen er utilstrekkelig i tillegg, vil hun måtte ty til sosialkontoret for å greie seg økonomisk.

Så lenge stønad til fraskilte og separerte forsørgere har vært behovsprøvet som all annen sosialhjelp, og ingen klar rettighet, er det lite JURK kan gjøre annet enn å henvise til sosialkontoret der kvinnen bor. (Dette vil bli forandret, da den midlertidige loven blir innlemmet i folketrygdloven med virkning fra 1.januar 1981). Vi kan bare informere om hvilke stønadsformer hun kan ha mulighet til å få.

I tillegg til dem vi henviser til sosialkontoret kommer en del kvinner som allerede har vært på sosialkontoret og fått avslag på det de har bedt om. Disse kvinnene er i en ganske håpløs situasjon, avslag blir sjelden godt begrunnet, og de kommer til JURK for å få en forklaring på hvorfor de ikke kan få noen hjelp. Noen av disse sakene går vi tilbake til sosialkontoret med, i andre tilfeller er det tydelig at det ikke er noe mer å hente der. Det er disse sakene som virkelig viser hvor dårlig en kvinne kan bli stilt økonomisk etter en samlivsbrudd; hverken inntekt, offentlig eller privat understøttelse er tilstrekkelig til at hun kan greie seg. Reglene på området må derfor sies å være altfor dårlige for kvinner.

Vi har valgt å skille ut alle saker der den rådsøkende har problemer i forhold til helsevesenet under problemområdet "helserett". Disse sakene dreier seg stort sett om mangelfull eller feil behandling av psykiatriske pasienter, og i et tilfelle var den rådsøkende blitt tvangsinnlagt.

5.6. Rettshjelpsrett.

	Kvinnehuset		Brev		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Ønske om advokathjelp	32	68,0	5	31,3	37	58,7
Spørsmål om frie retts- hjelpsordninger	4	8,5	4	25,0	8	12,7
Klage på advokat	11	23,4	7	43,8	18	28,6
<u>Totalt</u>	<u>47</u>		<u>16</u>		<u>63</u>	

50 kvinner har i alt 63 spørsmål angående rettshjelp. Godt over halvparten gjelder ønske om advokathjelp. JURK har kontakt med Kontoret for Fri Rettshjelp i Oslo og en del privatpraktiserende advokater tilknyttet fritt rettsråd-ordningen, som vi formidler våre rådsøkende til når vi mener det er nødvendig med hjelp fra ferdig utdannet advokat.

I hastesaker kontakter saksbehandleren gjerne en advokat og legger fram saksforholdet på vegne av den rådsøkende. I andre saker gir vi den rådsøkende navn på en del advokater vi kjenner til, slik at hun selv kan oppsøke den hun måtte ønske. Svært mange av de kvinnene som kommer til JURK framhever at de er glade for å kunne legge fram problemene sine for en kvinne. Der de rådsøkende har behov for advokathjelp, henviser vi derfor primært til kvinnelige advokater.

En del kvinner klager på advokat de allerede har hatt kontakt med. Klagene gjelder særlig mannlige advokaters manglende evne/vilje til å sette seg inn i kvinnens problem, og dermed ofte manglende pågåenhet i saken. Ikke minst gjelder dette i skilsmisssaker. Noen klager på at advokaten aldri har tid til å høre på dem, andre sier at advokaten tar veldig høye honorarer. Noen ønsker å skifte advokat mens andre

opp søker JURK for å få nærmere forklaring på ting advokaten har sagt og for å få støtte på egne meninger for derved å føle seg sikrere ved neste konsultasjon hos advokaten.

8 kvinner har spørsmål om frie rettshjelpsordninger i følge statistikken. Dette tallet er så lavt at det tyder på svært dårlig registrering fra saksbehandlerens side. Forklaringen ligger nok heller i det at frie rettshjelpsordninger sjelden kommer opp som spørsmål fra den rådsøkendes side fordi saksbehandleren informerer om dette uoppfordret der det er spørsmål om advokatbistand.

7. Strafferett.

	Kvinnehuset		Brev		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Mishandling	27	90,0	8	66,7	35	83,3
Voldtekt	1	3,3	0	0	1	2,4
Strl. § 390 a	0	0	1	8,3	1	2,4
Andre	2	6,7	3	25,0	5	11,9
<u>Totalt</u>	<u>30</u>		<u>12</u>		<u>42</u>	

Som tallene viser dreier de aller fleste strafferettsakene seg om mishandling/familievold. I denne kategorien er det registrert saker der den rådsøkende er blitt fysisk mishandlet av ektemann, -evt. forhenværende ektemann, samlever eller forlovede. Et par av kvinnene er blitt mishandlet av sønnen.

Som nevnt i avsnitt 4.2. om initiativsituasjonen vold, spør vi ikke kvinnene om de er utsatt for brutalitet. Det er derfor bare de sakene der kvinnen selv orker/tør snakke om mishandlingen som kommer fram i materialet. Kvinner som blir

utsatt for familievold synes ofte det er svært vanskelig å snakke om det. Mange skammer seg over å bli mishandlet, og de fleste oppfatter det vel som et nokså privat problem. De rådsøkende ser kanskje ikke på denne volden som noe juridisk problem som JURK kan hjelpe dem med. Mishandlingen er gjerne en del av et større problemkompleks og kommer litt i bakgrunnen hvis kvinnen f.eks. har bestemt seg for å separeres.

På denne bakgrunnen tør vi derfor påstå at det er ganske store mørketall i vårt materiale på dette punktet. (Jfr. den store søkningen til alle krisesentrene som er blitt opprettet de senere årene, som viser at familievold er langt mer utbredt enn en tidligere hadde trodd.)

Det materialet viser er at mishandlingen kan pågå i mange år før kvinnen klarer å gjøre noe med sin situasjon. Få ønsker å anmelde den mannen de er gift med eller bor sammen med, da tar de heller ut separasjon. Anmeldelse blir først aktuelt der forholdet er slutt og partene bor hver for seg. Men også da er kvinnen tilbakeholden med å anmelde, både fordi hun sjelden tror det kommer noe ut av det og fordi hun er redd for represalier.

JURK's saksbehandlere er også forsiktige med å råde kvinnen til å inngi anmeldelse dersom hun er redd for at mannen skal hevne seg.

Men hvis hun ønsker å anmelde forholdet støtter vi henne i dette, vi kan eventuelt være med henne til politiet, noe mange opplever som en stor hjelp. Men ofte blir disse sakene henlagt på grunn av bevisets stilling. Det kvinnen likevel kan oppnå er at mannen forstår at noen vet hva som foregår og dermed kanskje blir skremt av det. Dessuten kan kvinnen skifte lås slik at det blir lettere å holde mannen unna hvis han ikke har rett til å oppholde seg i hennes bolig. Mange kvinner tror ikke at de kan gjøre dette så lenge de bare er separert, det er derfor viktig å opplyse om det.

Volden forsterkes i en del tilfeller når partene går fra hverandre. Dette gjør at noen kvinner er redde for å ta ut separasjon hvis mannen ikke vil. Truselen om å bli slått vanskeliggjør også kvinnens stilling ved skiftet og barnefordelingen. Hun tør ikke være alene med mannen, og i noen saker har hun måttet rømme og la barna være igjen i første omgang for så å hente dem når han ikke er hjemme. Hvis hun blir borte i lengre tid kan det tale mot henne i spørsmålet om hvem som skal ha barna, med mindre mishandlingen kan bevises.

Den privatiserte volden er som annen vold mer eller mindre grov. I de fleste av våre strafferettssaker viser det seg imidlertid at de rådsøkende blir utsatt for grov og ofte systematisk utøvd vold. Slag og spark er ganske vanlig, og voldtekt forekommer ikke sjelden i forbindelse med den øvrige mishandlingen.

Felles for de rådsøkende som blir mishandlet er at de lever under et sterkt psykisk press, mange er plaget av angst fordi mannen stadig kommer med trusler eller fordi de aldri vet når han plutselig blir brutal.

Alkohol er med i bildet, som en utløsende faktor, men slett ikke i alle sakene. Kvinnemishandlingen går i stor grad ut over barna rent psykisk og et par tilfeller også direkte fysisk.

En del av de som oppsøker JURK pga. mishandling er henvist fra krisesentret. (Jfr. tabell over PR som viser at 22 oppgir krisesenter som PR-bilde) JURK har et visst samarbeid med krisesentrene, særlig krisesentret "Camilla" i Oslo. (om dette se side 47).

På kvinnehuset har vi hatt én såkalt "klassisk" voldtektsak, dvs. en sak der voldsmannen var ukjent. Kvinnen hadde

allerede anmeldt forholdet, men det skjedde ingen ting, og hun ønsket JURK's hjelp til å følge henne til politiet og purre på saken. Dessuten ville hun gjerne snakke om hendelsen, da hun hadde fått store angst-problemer etterpå. -Det viste seg senere at saken var henlagt.

Overtredelsen av strl. § 390 a gjelder telefonterror. En kvinne var blitt utsatt for systematisk telefonterror om natten over flere år, og det eneste hun kunne gjøre var å anmelde forholdet for å få hemmelig telefonnummer, eventuelt kan Televerket avlytte telefonen hennes i kontortiden for der-ved å finne fram til mannen som plager henne. Ingen av delene kan sies å være særlig effektive tiltak mot telefonterror.

I kategorien "andre" er det registrert tyveri m.m.

6. T e l e f o n h e n v e n d e l s e r .

Vi har mottatt et stort antall telefonhenvendelser både på Kvinnehuset og på kontoret på Universitetet. Disse henvendelsene blir ikke kartotekført, mønsterark blir ikke fylt ut og sakspapirer forøvrig finnes ikke. Vi noterer likevel dato for henvendelsen og kort hva problemet gjelder, for å få en oversikt over omfanget av slike henvendelser og hva de går ut på.

Antallet telefonhenvendelser har økt sterkt det siste året.

Det viser seg at kvinner som ringer til oss, stort sett har de samme type problemer som de kvinnene som skriver eller oppsøker oss; noe forskjell er det imidlertid. F.eks. er 26,3% av de registrerte telefonhenvendelsene (mot 12,9% av Kvinnehussakene og 14,2% av brevsakene) av barnerettslig karakter; spesielt dreier det seg om spørsmål i forbindelse med samværsrett og foreldremyndighet. I en del av tilfellene er det også problemer med fastsetting eller innkreving av barnebidrag.

En mulig grunn til at antallet barnerettslige problemer er så stort i telefonhenvendelsene, er at de rådsøkende i disse sakene har klart definert hvilke problemer de har. Det dreier seg om konkrete spørsmål, og mange synes nok derfor det er raskere og enklere å ta en telefon for å få spørsmålet klarlagt, enn å skrive eller møte personlig.

7. P R - v i r k s o m h e t.

Som tidligere nevnt har JURK en egen gruppe til å ta seg av PR. Pga. knappe bevilgninger og dårlig økonomi har vi imidlertid ingen mulighet til å drive noen utstrakt, systematisk opplysningsvirksomhet om oss selv. Likevel har vi funnet det riktig å gjøre noen PR-framstøt.

I en del større Oslo-aviser, bl.a. Aftenposten, Arbeiderbladet og Morgenbladet, har det vært intervjuer med oss. For å få spredd informasjon om JURK utover resten av landet, sendte vi ut en artikkel til forskjellige lokalaviser med forespørsel om spalteplass. Videre ble alle JURK-medlemmene oppfordret til å ta kontakt med sin hjemstedsavis, for å få disse til å presentere vår rettshjelpsvirksomhet.

Det er videre blitt trykt opp plakater i A 3 format som inneholder opplysninger om JURK's rettshjelpstilbud, åpningstider og adresse for henholdsvis skriftlige og muntlige henvendelser. Vi har fått hengt opp plakater på alle sosialkontorer og trygdekontorer over hele landet. I Oslo har plakater hengt i kommunens informasjonsmontre i flere måneder, og på alle Deichmans filialer er det satt opp plakater. Videre fikk vi, gjennom Oslo Helseråd, spredd plakater til ca. 60 helsestasjoner rundt i Oslo.

Under feiringen av Kvinnehusets fireårsdag 24.november markerte JURK seg med en informasjons-stand på Kvinnehuset.

8. A n d r e s i d e r v e d v i r k s o m h e t e n .

8.0. Generelt.

Saksbehandlingen er det grunnleggende for alle deler av JURK's virksomhet, og det er dette arbeidet det meste av tiden går med til. Saksbehandlingen er viktig, og det betyr mye for den enkelte kvinne som kommer til oss at hun får hjelp med de problemene hun står midt oppe i.

Men fordi vi ved å behandle enkeltsaker bare når fram til en brøkdel av alle de kvinner som trenger juridisk veiledning, mener vi det er viktig å kunne bruke tid også på systematisering av data, grupperettshjelp, forebyggende og mer rettspolitisk arbeid. På denne måten er det mulig for oss å nå større grupper av kvinner.

JURK er de eneste rettshjelpere som har som målsetting å bruke jussen til å bekjempe kvinneundertrykking; og vi er som rettshjelpere alene om rent arbeidsmessig å ha vilje og mulighet til å gjøre noe for å bedre kvinners rettslige stilling generelt.

Store deler av det prinsipielle arbeidet bygger på erfaringer fra saksmaterialet vårt.

8.1. Utadrettet virksomhet.

JURK er en del av kvinnebevegelsen. Dette markeres bl.a. ved at vi i 1979 som tidligere år deltok i Samarbeidsutvalgets tog 8.mars.

8.1.1. Samarbeid med kvinneorganisasjoner:

Kvinnehuset:

Fordi vi har kontor på Kvinnehuset og holder noen av møtene våre der, kommer vi på en uformell måte i kontakt med andre kvinner med tilknytning til kvinnebevegelsen.

Videre deltar alltid minst én representant fra JURK på Kvinnehusets husmøter, som holdes en gang i måneden. Husmøte er et felles møte for alle brukergruppene på Kvinnehuset, og her tas alle spørsmål i forbindelse med driften og organiseringen av Kvinnehuset opp.

Krisesentre:

Våren 1979 ble det satt igang et prøveprosjekt som gikk ut på at JURK skulle yte rettshjelp på Krisesentret "Camilla" i Oslo.

Opprinnelig var det tenkt at 2 saksbehandlere skulle komme til Krisesentret en kveld hver fjortende dag for å snakke generelt om de typiske juridiske problemene som kvinner på Krisesentret har.

Det viste seg at dette ikke var noen tilfredsstillende ordning. De kvinnene som bor på Krisesenteret har så mange personlige problemer at det er vanskelig å behandle disse generelt.

Kvinnene har behov for å snakke om sine konkrete problemer, og trenger hjelp til å ordne opp i disse.

Retthjelpen ble derfor organisert slik at saksbehandlerne snakket med en kvinne av gangen. Dette er mer tidkrevende, og det ble derfor nødvendig at vi kom til Krisesentret en kveld hver uke.

For svært mange av kvinnene var barnefordelingen det store hovedproblemet. Mange var blitt nødt til å overlate omsorgen for barna til andre, og de hadde vansker med å finne et sted å bo. De ville derfor gjerne ha hjelp til å få barna tilbake. Andre store problemområder var familierett (separasjon og skilsmisse) og selvfølgelig vold, som er årsaken til at kvinnene søker tilflukt på Krisesentret.

Prøveordningen med å yte rettshjelp på Krisesentret ble avsluttet ved juletider 1979. Årsakene til dette var forskjjel-

lige. Det viste seg at de fleste kvinnene som bor på Krisesentret er så fysisk og psykisk nedslitt at de ikke evner å ordne opp i sine juridiske problemer før etter en tid. Det kan da være like bra at de oppsøker oss på kontoret vårt når de føler seg sterke nok til det.

Videre er det ofte svært fullt og trangt om plassen på Krisesentret; lokalene der er lite egnet til å drive juridisk rådgivning.

Vi fant ut at den beste ordningen er at alle som er innom Krisesentret blir orientert om JURK. De som ønsker det, blir da henvist til Kvinnehuset i kontortida vår, eller de kan skrive brev til oss.

På Nedre Romerike ble det i 1979 åpnet krisesenter. To representanter fra JURK var på orienteringsmøte for krisesentergruppas medlemmer for å snakke om vold mot kvinner, og for å orientere om JURK's virksomhet generelt.

Vi har to faste kontaktpersoner som Krisesentret kan henvende seg til om de trenger hjelp i konkrete saker.

Vi har også hatt telefon- og brevkontakt med en gruppe jenter som ønsket å starte krisesenter i Tromsø. Vi har bl. a. vært behjelpelig med å skaffe skriftlig materiale om vold.

Isis. (Women's International Information and Communication Service):

Til en rekke kvinneorganisasjoner over hele verden distribuerer Isis brev med oppfordringer om i konkrete saker å øve press på politikere og makthavere for å hjelpe undertrykte og diskriminerte medsøstre.

JURK har fått en rekke slike henvendelser som vi har fulgt opp så langt vi har hatt kapasitet.

Samarbeid med Kvinneretten.

Fordi Kvinneretten og JURK deler kontor, og fordi begge arbeider med å klargjøre og bedre kvinners rettslige stilling, har vi et utstrakt faglig samarbeid.

Kvinneretten har etter søknad anledning til å bruke JURK's materiale i sin forskning.

Dette året har Kvinneretten gjennomgått alle arbeidsretts-sakene JURK fikk pr. brev i tidsrommet 1974 -1977. Et resymé av dette arbeidet er vedlagt bak i rapporten.

(Vedlegg 2)

Videre ble JURK-sakene brukt i forbindelse med en spesial-fagsoppgave om forskjellige former for etterlattepensjon. Denne avhandlingen er trykt i Kvinnerettens stensilsérie 1979 nr. 11.

Mange av de som jobber i JURK tar kvinnerett som spesialfag til 3.avdeling, og følger derfor undervisningen på Kvinneretten. Både vår- og høstsemesteret var det forelesninger i kvinnearbeidsrett. Om våren var det også et to-dagers kurs i kvinnerettslig teori og metode.

Nordisk kvinnejuristmøte.

Det 3. nordiske kvinnejuristmøtet ble holdt i Lund i Sverige 3. - 6.mai 1979. Tema for møtet var kvinnearbeidsrett. Sammen med Kvinneretten deltok en del enkeltpersoner fra JURK.

Både Kvinneretten og JURK har vært opptatt av kvinners arbeidsrettslige problemer. JURK bidro med erfaringer fra rettshjelpsvirksomheten, og fikk en del teoretiske innfallsvinkler til å arbeide videre med stoffet.

8.1.3. Samarbeid med andre rettshjelpsorganisasjoner:

I 1979 har vi hatt en del faglig samarbeid med Juss-Buss. Sammen arrangerte vi en serie rettshjelpseminarer der vi tok opp spesielle temaer og oppsummerte en del erfaringer fra virksomheten vår.

Dette seminaret var åpent for andre interesserte; og vi fikk økonomisk støtte fra Avdeling for Opplysningsvirksomhet ved Universitetet.

I vårsemesteret ble seminaret arrangert hver 3. uke, med forskjellig emner hver gang. Emnene som ble tatt opp, var boligrett, engelske Law Centres, arbeidsrett, straffesaker: forholdet tiltalte - offer, privatpraktiserende advokater og fremmedarbeidersaker.

JURK holdt innledning både om boligrett og arbeidsrett; begge gangene med utgangspunkt i erfaringer fra sakene og arbeidet vårt. Disse innledningene er trykt i Heftet for kritisk juss 1979 nr. 3/4.

I høst-semesteret ble seminaret arrangert 3 kvelder. Temaene var da rettshjelp/rettssenterproblematikken i lys av erfaringene fra Sverige/Finlands-turen til JussBuss, ugifte samboeres stilling og fremmedarbeiderkvinnens situasjon i Norge.

JURK var ansvarlig for innledningen om ugifte samboeres rettsstilling. Innledningen bygget delvis på de sakene vi har hatt i JURK, og delvis på den teori som fins om emnet. Denne innledningen vil bli trykket i Arbeidsnotatserien vår.

Videre innledet JURK om fremmedarbeiderkvinnenes rettslige stilling i Norge.

Etter dette seminaret ble det stor interesse for å opprette en innvandrerkvinnegruppe i JURK, som både kan ta seg av konkrete henvendelser fra innvandrerkvinner og arbeide mer prinsipielt med innvandrerkvinnens rettslige stilling og fremmedlovgivningen i Norge.

JURK har i 1979 registrert bare 19 henvendelser fra kvinner som ikke er norske statsborgere. Vi vet imidlertid at innvandrerkvinnene både rettslig og sosialt er dårlig stilt, og at de generelt gis dårlig kunnskap om sine rettigheter. Det er derfor få som noen gang når fram til noe rettshjelps-tilbud, og på bakgrunn av dette er det vi ønsker å arbeide med innvandrerkvinnenes problemer. Dette kan best gjøres ved å drive oppsøkende virksomhet.

Retts hjelpseminaret 1979:

Fra 25. - 29. januar arrangerte Juss-Buss og JURK et rettshjelpseminar på Rødungstøl i Hallingdal der Jussformidlingen i Bergen ble invitert til å delta.

Formålet med dette seminaret var å få diskutert en del av de spørsmålene vi arbeider med til daglig, få samlet erfaringer og nye idéer og utvikle rettshjelpsteoriene våre. Videre diskuterte vi hvordan rettshjelpen vår burde legges opp i framtida. Materialet fra dette seminaret er samlet i en egen rapport.

8.1.5

1.4. Foredrag m.m.:

En mulig måte å drive forebyggende rettshjelp på, er å delta som innledere eller foredragsholdere på ulike møter. Dette er for oss en fin mulighet til å spre informasjon om kvinners rettigheter på de ulike rettsområdene, samtidig som vi kan gjøre rettshjelpstilbudet vårt bedre kjent og kanskje få en del kvinner til å søke råd og veiledning før problemene oppstår.

JURK fikk høsten 1979 en forespørsel fra Psykiatrisk dagavdeling på Ullevål sykehus om å komme på noen møter der og fortelle pasientene om organisasjonen vår. Ved siden av ønsket de informasjon om rettsreglene ved separasjon og skilsmisse, stønadsordninger for skilte og separerte samt en oversikt over frie rettshjelpsordninger. Under møtene kom det særlig opp spørsmål om barnefordeling. Noen av kvinnene

hadde også en del spørsmål om rettigheter i ekteskapet.

Debatten om den nye Barneloven (NOU 1977: 35) som startet i 1978, har fortsatt i en del aviser, blader og andre massemedia. På bakgrunn av høringsuttalelsen vår (som var vedlagt årsrapporten for 1978), har medlemmer av JURK deltatt i den debatten som har pågått i Sirene. Videre har JURK uttalt seg om Barneloven i en del dagsaviser, og i juni var vi med i en Ekko-sending i radio; der deler av lovforslaget ble diskutert.

I tillegg til dette har JURK blitt invitert av forskjellige kvinneorganisasjoner til å delta på deres interne møter og opplyse om vår juridiske og kvinnepolitiske virksomhet; bl.a. har vi vært på landsmøte i Norske Kvinnelige Akademikernes Landsforbund.

8.1.5. Skriftelige arbeider:

Det er til stor hjelp for arbeidet vårt at vi får drive forebyggende rettshjelp gjennom organisasjoner som allerede driver et viktig informasjonsarbeid. At disse organisasjonene søker samarbeid med oss, bekrefter kvaliteten og betydningen av det arbeidet vi gjør.

På en henvendelse fra Landbruksforlaget påtok en gruppe i JURK seg å oversette og bearbeide en del av en svensk lærebok i samfunnskunnskap som skulle brukes i den videregående skole. Boka skulle bl.a. inneholde en del juridisk almenkunnskap, og vår oppgave var å skrive om kvinnens stilling og rettigheter i lovverket.

Fra Sosialistisk Opplysningsforbund (SO) fikk vi forespørsel om å lage studieopplegg til et kurs i samlivsjuss, som vi skulle holde våren 1980. Ønsket var at vi skulle ta for oss både ekteskapslovgivningen og ugifte samboeres stilling, og

foreta en sammenlikning av disse to samlivsformene.
Arbeidet med dette ble påbegynt i desember 1979.

Videre fikk JURK forespørsel om å lage en del av det bakgrunns materialet Norge skulle presentere på den nordiske konferansen "Bygge og bo på kvinners vilkår", som Nordiske kvinners bygge- og planforum¹⁾ arrangerte i Kungälv i Sverige i tida 4. - 6.mai 1979. I en kort artikkel tok vi opp kvinners typiske boligrettslige problemer, spesielt i forbindelse med separasjon og skilsmisse.

Heftet for Kritisk Juss (som utgis av Rettspolitisk Forening) nr. 3/4 1979 var et temahefte om kvinnerett. De fleste artiklene i dette nummeret var skrevet av jenter i JURK og på Kvinneretten. (Se tidligere henvisninger til dette heftet.)

Arbeidsnotatserien:

Etterhvert som det er blitt utarbeidet en del skriftlig materiale, er det nå viktig å få samlet og trykt dette, slik at det kan gjøres lettere tilgjengelig også for andre (både studenter og interesserte utenfor Det Juridiske Fakultet). Dette er grunnen til at vi i 1979 bestemte oss for å utarbeide en arbeidsnotatsereie. Nr. 1 inneholder et opptrykk av en del artikler om vold mot kvinner som ble skrevet i 1977. I forbindelse med oppretting av krisesentre rundt om har det vært stor etterspørsel etter disse artiklene. I 1980 vil det komme flere arbeidsnotat.

-----
1) Nordiske kvinners bygge- og planforum er en organisasjon dannet av kvinner i byggesektoren (Danmark), kvinnepolitisk planforum (Norge) og Bo i gemenskap (Sverige).

8.2. Interne seminarer og temamøter.

En viktig del av arbeidet i JURK går ut på å ta opp spesielle eller vanskelige juridiske problemer til en mer prinsipiell drøfting.

Mange av de problemene vi møter i enkeltsaker er generelle for kvinner som gruppe. I arbeidet med disse sakene blir det derfor kvinnepolitisk viktig å øve kritikk av gjeldende rett, og påvise nødvendige endringer.

Et spørsmål som opptar oss hele tiden er hvordan vi bør arbeide for stadig å kunne bedre rettshjelpen vår, og derved være et tilfredsstillende tilbud til de kvinnene som trenger juridisk hjelp.

På ulike måter forsøker vi å skolere oss innen områder hvor vi finner de typiske kvinneproblemene; bl.a. har vi i løpet av året arrangert 5 temamøter med kombinert undervisning og diskusjon, hvor vi har tatt opp sentrale problemstillinger.

På et møte tok vi for oss de forskjellige former for etterlattepensjon og så på hvordan reglene slår forskjellig ut avhengig av de ulike samlivsformer.

Videre hadde vi besøk av en skifterettsdommer fra Oslo skifterett. Hun snakket om de praktiske problemer som kan oppstå i forbindelse med felleseieskifte og sammensatt skifte og fortalte om gangen i skifterettens arbeid med disse sakene.

I en stor del av sakene våre er det spørsmål om trygder og andre stønader fra det offentlige. (Registrert utgjør dette problemområdet totalt bare 7.7%. Men i mange saker utgjør disse spørsmålene ikke hovedproblemet, og ofte er de derfor ikke blitt registrert. Jfr. s. 8)

På et temamøte gjennomgikk vi de forskjellige reglene om stønad til fraskilte og separerte forsørgere og stønad til ugift mor.

Et temamøte handlet om rettshjelpssentre. Vi oppsummerte kort den diskusjonen som hittil har vært ført, spesielt på bakgrunn av Juss-Buss' erfaringer fra London. Videre snakket vi en del om mulighetene for å jobbe kollektivt og med rettspolitisk arbeid når vi er ferdige. -Et viktig arbeid i framtida blir å finne fram til hvilke typer rettshjelpstilbud som kvinner lettest kan nå. Mulighetene for tverrfaglig samarbeid må utbedres, og det er viktig at vi som rettshjelpere kan samarbeide aktivt med kvinnebevegelsen.

Det siste temamøtet var satt av til å diskutere den nye barneloven (NOU 1977: 35). På bakgrunn av JURK's høringsuttalelse og den offentlige debatten om Barneloven, er det viktig at de som til enhver tid arbeider i JURK har kjennskap til innholdet i lovforslaget.

JURK - prosjektet.

JURK - prosjektet har vært i gang siden 1976. Prosjektet har bestått i maskinell registrering av alle JURK's brevsaker i forskningsøyemed. Først ble det opprettet en database som inneholdt henvendelsene fra 1974 til 1977 og i 1980 vil det bli opprettet en ny database som inneholder henvendelsene fra 1974 - 1979.

Brevene er registrert i full tekst og anonymisert ved at person og stedsnavn, samt datoen er tatt ut.

Det er en rapport under arbeid om kvinners rett til fellesboligen ved separasjon og skilsmisse. Rapporten ventes å foreligge i løpet av sommeren 1980. Den tar for seg rettsreglene om fellesboligen ved ekteskapsoppløsning og undersøkelser om disse reglene følges, og om de er kjent av kvinnene som henvender seg til JURK. Det viser seg at kvinnene gir avkall på fellesboligen i svært mange tilfelle, og at deres stilling i praksis er langt dårligere enn en får inntrykk av ved en teoretisk gjennomgåelse av reglene. Det er mange årsaker til dette. Kvinnene har dårlig kjennskap til sine rettigheter, de har vanskeligheter med å hevde sine interesser og de har svak økonomi.

Materialet har også vært benyttet av to studenter i Kvinnerett, Turid Opsahl Amundsen og Carolyn Midtsem, som har skrevet en artikkel om arbeidsrettssakene.

JURK - prosjektet avsluttes i 1980. Databasen vil imidlertid kunne brukes som datatilfang i kvinnerettslige arbeider i tiden framover.

Ansvarlige for prosjektet er amanuensis Kirsti Bull og førsteamanuensis dr. philos Tove Stang Dahl. Prosjektutøver Cand.jur. Agnes Vogt.

Om prosjektet: "En gjennomgang av JURK's arbeidsrettssaker 1974-1977"

Stud.Polit. Turid Opsahl Amundsen

Stud.Jur. Carolyn Midsem

Prosjektet ble påbegynt høsten 1979 da vi begge var ansatt som vitenskapelige assistenter ved Avdeling for kvinnerett. Vårt utgangspunkt var et ønske om å undersøke kvinners arbeidsrettslig stilling og å foreta en videre systematisering av JURK-materialet.

Vi benyttet databsen "JURK" som ble opprettet av Agnes Vogt i forbindelse med prosjektet "Kvinnens familierettslige stilling". Databasen inneholder alle skriftelige henvendelser til JURK fra 1974 til og med 1977. Den inneholder 725 dokumenter, hvor ett dokument blir definert som alle henvendelser fra en person. Vi plukket ut alle saker som hadde "arbeidsrett" ført opp som problem i dokumentets tittel. De utgjorde 47 saker.

opplysninger:

Østlandet	Veslandet	Nord-Norge
tett land	tett land	tett land
27 4	5 2	6 2

Sivilstand

ikke opplyst	29
ugift	2
gift	10
separert	5
skilt	1

Forsørgersystem

ikke opplyst	16
trygdet	1
lønn	27
privat	7
ikke noe	1

initiativsituasjon

ikke opplyst	9
arbeidsplan	4
kontrakt	1
andres disposisjoner	15
samlivsbrudd	6
sykdom	4
fødsel	9
utdanning	2
samliv	1

Ansettelsessted

Offentlig	14
Privat	13

Komme

Boste

Ca. 2

38 fr

Alde

Alde

er :

Prof

I t

har

De

for

In:

De

el

f.

Av

v

v

i

I

Kommentarer til de faste opplysningene:

Bosted

Ca. 2/3 av henvendelsene kommer fra Østlandet. På landsbasis kommer 38 fra byer/tettsteder, mens 9 kommer fra landsdistrikter.

Alder

Alderen er ikke opplyst hos de fleste, men det virker som om det er stor spredning.

Problem

I tillegg til det arbeidsrettslige problem, er det mange kvinner som har andre problemer. Antall problemområder varierer mellom 1 og 7. De områdene som hyppigst går igjen er trygderett, familierett og forvaltningsrett.

Initiativsituasjon

Det er "andres disposisjoner" som er hyppigst årsak til henvendelsen, samt fødsel og samlivsbrudd. "Andres disposisjoner" kan f.eks. være oppsigelse, endring av lønn, eller lignende.

Av de 47 sakene var 2 uten tekst, 2 var forespørsler fra kvinner på vegne av sine menn, og 1 var fremmedarbeidssak. Disse 6 sakene valgte vi å unta fra den videre undersøkelsen, og hadde da et materiale med 41 saker.

De arbeidsrettslige problemene som er representert i sakene fordeler seg på følgende oråder:

Ansettelse	3
Lønn	19
Arbeidstid	1
Tilknytning	5
Svangerskapspermisjon	10
Ammefri	2
Omsorgsarbeid	5
Ansiennitet	1
Ferie	1
Oppsigelse	11

I 14 av sakene var det kombinasjoner av 2 eller flere områder.

Opp
sak
ska
org
bec
usa
fe
ble
Hv
Ma
ko
ti
ba
me
kv
re
Sa
ty
a
d
m
s
s
t
d
b
a
F
e
l
l

entarer:

settelse. Her var det for det første et par henvendelser hvor kvinnene etterlyste kvinnearbeidsplasser. Videre var det spørsmål forbigåelse ved ansettelse. I det ene tilfellet var det åpen-
kvinnediskriminering.

n. Lønn var det problemet som var hyppigst representert. Det opptrådte som hovedproblem i 7 saker, og i kombinasjon med andre problemer, f.eks. arbeidstid, tilknytning, oppsigelse, omsorgs-
arbeid og svangerskapspermisjon. I hovedsak syntes det å være problemer i arbeidsforholdet, f.eks. svangerskapspermisjon, som
kompte problemer med lønn.

beidstid. Her var det bare en sak. Kvinnene som henvendte seg
og fikk ikke lønn for hele den tiden de var på jobb.

ilknytning. Med tilknytning mener vi reguleringen av arbeids-
forholdet. Her hadde to av kvinnene problemer med å få fast an-
settelse; to av kvinnene hadde tilknytning til arbeidet gjennom
sine menn, det medførte problemer.

vangerskapspermisjon. Hele 9 av disse sakene opptrådte i for-
bindelse med andre spørsmål, 6 av dem i forbindelse med lønn.
Henvendelsene var vesentlig spørsmål om rettigheter i forbindelse
med svangerskap og fødsel.

Ammefri. Det var 2 saker som begge omhandlet spørsmål om amme-
pausens lengde og om lønn i ammepausen.

Omsorgsarbeid. Kombinasjonen omsorgsoppgaver og lønnsarbeid
viste seg i alle saker å skape problemer for kvinnene. Bare to av
sakene angikk omsorg for egne barn ved deres sykdom. 2 av omsorgs-
oppgavene omfattet ikke egne barn.

Ferie. Det var en henvendelse med spørsmål om sykepleieelever
kommer inn under ferieloven.

Oppsigelse. 6 av sakene opptrådte i forbindelse med andre saker. I 3 av sakene var det kombinasjonen oppsigelse/svangerskapspermisjon. I et tilfelle var det en sekretær i en interesseorganisasjon som ble truet med oppsigelse da hennes stilling ble bedre lønnet. 5 av sakene var rene oppsigelsessaker. Det var en usakelig oppsigelse, oppsigelse p.g.a. rasjonalisering, og ett tilfelle hvor en kvinne ble satt til fysisk tungt "mannsarbeid" og ble sagt opp da hun ikke klarte det.

Hva fortalte materialet oss?

Materialet vårt var for lite til at vi kunne trekke noen sikre konklusjoner av det. Med et såpass lite materiale kan det være tilfeldig hvilke områder som er representert, særlig når området bare er representert med en sak. Områdene faller imidlertid sammen med de som vi på forhånd hadde antatt var vesentlige innenfor kvinnearbeidsretten, på bakgrunn av forelesningsrekken ved kvinneverett spesialfag høsten 1979.

Saker om lønn, svangerskapspermisjon og oppsigelse utgjorde hovedtyngden av materialet. Dette kan utvilsomt være et pekepinn på at disse sakene er viktige for kvinner. Men vi mener ikke at dette nødvendigvis betyr at disse områder er de viktigste eller mest problematiske for kvinner. Man må anta at kvinnene henvender seg til JURK med saker de mener kan løses ad rettslig vei. Saker som kan oppfattes som politiske problemer, eller uforanderlige tilstander, vil opptre langt sjeldnere. Eksempler på dette er daghjemsmangel eller problematisk arbeidstid. Daghjemspørsmål ble tatt opp bare 2 ganger i materialet, til tross for at de fleste av kvinnene hadde barn, eller ventet barn.

Flere av kvinnene hadde søkt hjelp hos offentlige instanser, jurister og leger, men mente de var blitt behandlet dårlig.

Kontakt med fagorganisasjon ble nevnt i 2 saker i materialet. I begge sakene ble det fortalt at fagforeningen ikke hadde ytt hjelp og støtte. Nesten alle kvinnene i materialet hadde økonomiske problemer. Disse ble oftest ikke tatt opp primært, men i forbindelse med et annet problem.

Materialet peker i retning av at kvinner er lovorientert fremfor rettslig orientert. I svært mange av sakene spør kvinnene om hva lovgivningen bestemmer, f.eks. svangerskapspermisjonssakene. Det er bare en mindre del av sakene som angår konkrete rettstvister.

Det er svært få arbeidsrettssaker i JURK materialet, sett i forhold til familierettsaker. Dette avspeiler sannsynligvis at de fleste kvinners primære tilknytning er til hjem og familie. Lønnsarbeidet er sekundært, og problemer på arbeidsplassen tolereres derfor lettere.

Materialet gir inntrykk av at det først og fremst er ved endringer i livssituasjon eller arbeidssituasjon at kvinnene tar opp sine arbeidsrettslige problemer. Det gir også et sterkt inntrykk av at det skal være et alvorlig problem før kvinnene tar det opp.